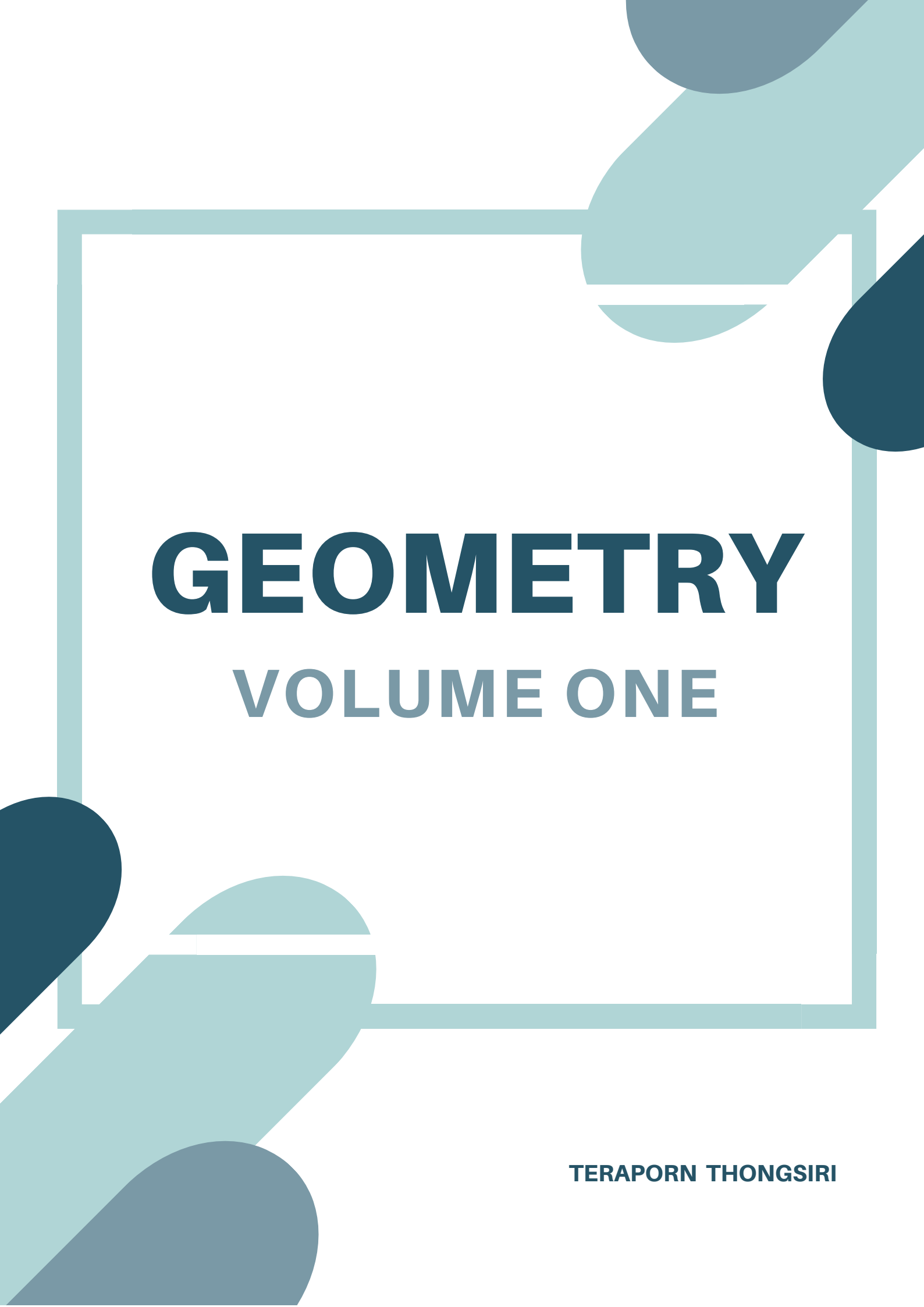

GEOMETRY

VOLUME ONE

TERAPORN THONGSIRI

TUTOR

สวัสดีครับ ผมหนึ่งในทีมงานของ TBTUTOR
ต้องขอขอบคุณในการสนับสนุนหนังสือ
ของ TBTUTOR เป็นอย่างมากครับ
ผมหวังว่าหนังสือเล่มนี้จะเป็นประโยชน์กับคุณมากนะครับ
สามารถดูหนังสือเล่มอื่นหรือข้อมูลต่าง ๆ ของเราได้ตามนี้เลยนะ
ครับ

TBTUTOR

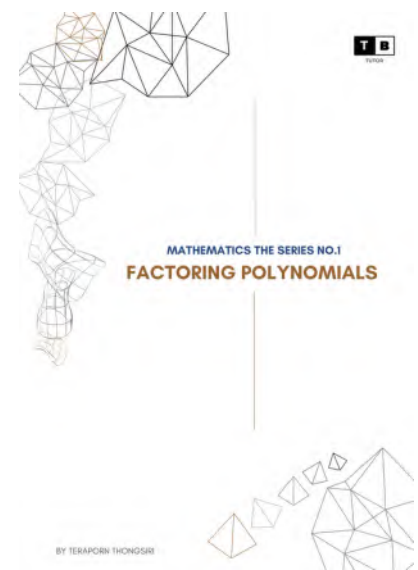
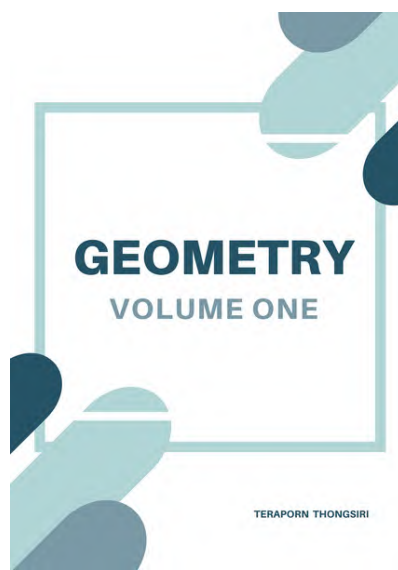

TBTUTOR

sites.google.com/view/tbtutor

หนังสือในเครือของ TBTUTOR

คำนำ

หนังสือเล่มนี้ ผู้เขียนได้จัดทำขึ้นมาเพราะผู้แต่งได้รับเป็นวิทยากรในโครงการที่เกี่ยวกับการสอบแข่งขันในค่ายโอลิมปิกวิชาการ สอวน. ในวิชาคณิตศาสตร์บ่อย ๆ ส่วนใหญ่จะได้สอนในหัวข้อของเรขาคณิต ผู้เขียนได้แต่งขึ้นมาจากประสบการณ์ของตัวเองได้รับการสอนในโครงการต่าง ๆ มา ซึ่งในหนังสือนี้ได้รวบรวมเนื้อหาเกี่ยวกับหัวข้อเรขาคณิตในสองมิติ

หนังสือเล่มนี้ประกอบไปด้วย 7 บท บทที่ 1 กล่าวถึงความรู้พื้นฐานที่ควรทราบและนำไปใช้การพิสูจน์ทางเรขาคณิต โดยแบ่งออกเป็นสองส่วน ส่วนแรกเราจะกล่าวถึงระบบจำนวนจริงและสมบัติที่นำไปใช้ รวมทั้งกล่าวถึงอัตราส่วนและเอกลักษณ์ทางพีชคณิต ส่วนหลังจะกล่าวถึงการพิสูจน์ในรูปแบบต่าง ๆ ที่นำไปใช้ในการพิสูจน์ทฤษฎีบทต่าง ๆ ทางเรขาคณิต

ในบทที่ 2 เรากล่าวถึงคำนิยามและคำอธิบายของรูปเรขาคณิตหนึ่งมิติและสองมิติ ในรูปแบบต่าง ๆ และคุณสมบัติเบื้องต้นของรูปเรขาคณิต

ในบทที่ 3 เรากล่าวถึงการเท่ากันทุกประการของรูปหลายเหลี่ยม และกล่าวถึงการเท่ากันทุกประการของรูปสามเหลี่ยมในรูปแบบต่าง ๆ รวมถึงการนำไปใช้ในเกิดทฤษฎีบทที่สำคัญเป็นอย่างมาก บทนี้ถือเป็นบทที่สำคัญบทหนึ่งในการพิสูจน์ทฤษฎีบทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นมาและลักษณะเฉพาะของรูปเรขาคณิตต่าง ๆ โดยไม่ผ่านการนิยามของรูปเรขาคณิตนั้น

ในบทที่ 4 เรากล่าวถึงความยาวเส้นรอบรูปและพื้นที่ของรูปเรขาคณิตต่าง ๆ บทนี้ถือว่าเป็นบทที่สำคัญบทหนึ่งที่สามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เป็นอย่างมาก

ในบทที่ 5 เรากล่าวถึงความคล้ายของรูปหลายเหลี่ยม และความคล้ายของรูปสามเหลี่ยมในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งปัญหาที่น่าสนใจที่เกี่ยวกับความคล้าย นั่นคือ ปัญหาการไขว้กันของกระดี่

ในบทที่ 6 เรากล่าวถึงทฤษฎีที่สำคัญของรูปสามเหลี่ยมมุมฉากคือทฤษฎีบทพีทาโกรัส จะกล่าวถึงการใช้งานของทฤษฎีบทพีทาโกรัสและทฤษฎีอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับรูปสามเหลี่ยม รวมทั้งการระบุสามเหลี่ยมที่มีความลักษณะเฉพาะที่จะนำไปใช้ในการแก้ปัญหาลักษณะต่าง ๆ ได้ดี

ในบทที่ 7 เราจะรวบรวมข้อสอบและวิธีทำจากการแข่งขันในทางวิชาคณิตศาสตร์ต่าง ๆ พร้อมทั้งเฉลย เพื่อให้ผู้อ่านได้ศึกษาวิธีการและนำไปใช้ในการแก้ปัญหาลักษณะอื่นได้

จากทั้ง 7 บทนี้ ผู้เขียนยังมีความตั้งใจจะเขียนในเรื่องอื่น ๆ ด้วย อย่างเช่น ทฤษฎีของ วงกลม พังก์ชันตรีโกณมิติ โปรดได้ติดตามในเล่มที่ 2

ส่วนหนังสือเล่มนี้ หากมีผิดพลาดประการใด ต้องขออภัยใน ณ ที่นี้ หวังว่าหนังสือเล่มนี้จะ เป็นประโยชน์ ต่อผู้อ่านไม่มากนักน้อย

ธีรพร ทองศิริ

สัญลักษณ์

$\overleftrightarrow{AB}$	แทน	เส้นตรง AB
$\overline{AB}$	แทน	ส่วนของเส้นตรง AB
$m(\overline{AB}), AB$	แทน	ความยาวของส่วนของเส้นตรง AB
$\overrightarrow{AB}$	แทน	รังสี AB
$\hat{A}BC$	แทน	มุม ABC
$m(\hat{A}BC)$	แทน	ขนาดของมุม ABC
$\overrightarrow{AB} \perp \overrightarrow{CD}$	แทน	เส้นตรง AB และเส้นตรง CD ตั้งฉากกัน
$\overrightarrow{AB} \parallel \overrightarrow{CD}$	แทน	เส้นตรง AB และเส้นตรง CD ขนานกัน
$\triangle ABC$	แทน	รูปสามเหลี่ยม ABC
$\square ABCD$	แทน	รูปสี่เหลี่ยม $ABCD$
$A \cong B$	แทน	A และ B เท่ากันทุกประการ
$[A]$	แทน	พื้นที่ของรูป A
$A \sim B$	แทน	A และ B คล้ายกัน

สารบัญ

1	ความรู้เบื้องต้น	1
1.1	ระบบจำนวนจริง	1
1.1.1	ตัวดำเนินการและสมบัติ	2
1.1.2	อสมการ	4
1.1.3	รากที่สอง	5
1.2	อัตราส่วนและสัดส่วน	6
1.3	เอกลักษณ์ทางพีชคณิต	7
1.4	การพิสูจน์	8
1.4.1	การพิสูจน์โดยตรง	9
1.4.2	การพิสูจน์ทางอ้อม	9
1.4.3	การพิสูจน์โดยข้อขัดแย้ง	10
1.4.4	การพิสูจน์โดยการแจงกรณี	10
1.4.5	การพิสูจน์ข้อความที่สมมูลกัน	11
1.4.6	การพิสูจน์โดยยกตัวอย่างค้าน	12
1.4.7	การพิสูจน์ด้วยตารางสองคอลัมน์	12
1.4.8	การพิสูจน์โดยอุปนัยเชิงคณิตศาสตร์	13
1.5	แบบฝึกหัดท้ายบท	16
2	ความรู้เบื้องต้นทางเรขาคณิต	19
2.1	จุด เส้นตรง ระนาบ ส่วนของเส้นตรง รังสี	19
2.2	มุม	20
2.3	เส้นขนาน	24
2.4	รูปสามเหลี่ยม	28
2.5	รูปสี่เหลี่ยม	33
2.6	รูปหลายเหลี่ยม	36

2.7	แบบฝึกหัดท้ายบท	42
3	การเท่ากันทุกประการ	47
3.1	การเท่ากันทุกประการในรูปเรขาคณิต	47
3.2	การเท่ากันทุกประการของรูปสามเหลี่ยม	49
3.2.1	การเท่ากันทุกประการแบบด้าน - ด้าน - ด้าน	50
3.2.2	การเท่ากันทุกประการแบบด้าน - มุม - ด้าน	52
3.2.3	การเท่ากันทุกประการแบบมุม - ด้าน - มุม	54
3.2.4	การเท่ากันทุกประการแบบมุม - มุม - ด้าน	56
3.2.5	การเท่ากันทุกประการแบบฉาก - ด้าน - ด้าน	58
3.3	สมบัติของรูปสามเหลี่ยมและรูปสี่เหลี่ยม	61
3.3.1	สมบัติของรูปสามเหลี่ยม	61
3.3.2	สมบัติของรูปสี่เหลี่ยม	67
3.3.3	ทฤษฎีบทที่สำคัญของรูปสามเหลี่ยมและรูปสี่เหลี่ยม	75
3.4	แบบฝึกหัดท้ายบท	77
4	เส้นรอบรูปและพื้นที่	81
4.1	เส้นรอบรูป	81
4.2	พื้นที่	84
4.2.1	สี่เหลี่ยมมุมฉาก	84
4.2.2	สี่เหลี่ยมด้านขนาน	87
4.2.3	สี่เหลี่ยมคางหมู	90
4.2.4	สี่เหลี่ยมรูปร่าง	91
4.3	สมบัติของพื้นที่	93
4.4	แบบฝึกหัดท้ายบท	98
5	ความคล้าย	105
5.1	ความคล้ายในรูปหลายเหลี่ยม	105
5.2	สามเหลี่ยมคล้าย	107
5.2.1	สามเหลี่ยมคล้ายแบบมุม - มุม - มุม	108
5.2.2	สามเหลี่ยมคล้ายแบบมุม - มุม	110
5.2.3	สามเหลี่ยมคล้ายแบบด้าน - ด้าน - ด้าน	112
5.2.4	สามเหลี่ยมคล้ายแบบด้าน - มุม - ด้าน	114

5.3	คุณสมบัติของสามเหลี่ยมคล้าย	115
5.4	ปัญหาการไขว้กันของกระได	118
5.4.1	การพับกระดาษ	119
5.4.2	ปัญหาการไขว้กันของกระไดในรูปสามเหลี่ยม	120
5.5	แบบฝึกหัดท้ายบท	123
6	ทฤษฎีบทพีทาโกรัส	129
6.1	ทฤษฎีบทพีทาโกรัสกับรูปสามเหลี่ยมมุมฉาก	129
6.2	บทกลับของทฤษฎีบทพีทาโกรัส	131
6.3	เลขชุดพีทาโกรัส	136
6.4	สามเหลี่ยมมุมฉากที่มีลักษณะเฉพาะ	137
6.5	สูตรของเฮรอน	140
6.6	แบบฝึกหัดท้ายบท	145
7	โจทย์ปัญหาสำหรับการแข่งขัน	155
7.1	โจทย์ปัญหาของรูปสามเหลี่ยม	155
7.2	เส้นรอบรูปและพื้นที่	157
7.3	ความคล้าย	160
7.4	ทฤษฎีบทพีทาโกรัส	167
7.5	แบบฝึกหัดท้ายบท	170

Chapter 1

ความรู้เบื้องต้น

ในบทแรกเราจะกล่าวถึงความรู้พื้นฐานที่จะนำไปใช้ในการพิสูจน์และแก้ไขปัญหาทางเรขาคณิต โดยจะแบ่งออกเป็นสองส่วนคือ หัวข้อพีชคณิตและหัวข้อการพิสูจน์ โดยในหัวข้อพีชคณิต เราจะศึกษาในคุณสมบัติของระบบจำนวนจริงที่สามารถนำไปใช้ในการแก้ปัญหหรือการพิสูจน์ ทฤษฎีต่าง ๆ ได้ และในหัวข้อการพิสูจน์ เราฝึกเขียนการพิสูจน์ทฤษฎีต่าง ๆ ในเบื้องต้น

1.1 ระบบจำนวนจริง

ในระบบจำนวนจริง (Real Number System) จะประกอบไปด้วยสองส่วนนั้นคือ จำนวนตรรกยะ (Rational Number) และจำนวนอตรรกยะ (Irrational Number)

- จำนวนตรรกยะ คือจำนวนที่เขียนให้อยู่ในรูปของเศษส่วน $\frac{m}{n}$ โดยที่ m และ n เป็นจำนวนเต็มและ $n \neq 0$
จำนวนตรรกยะนี้จะประกอบไปด้วย จำนวนเต็ม ทศนิยมรู้จบและทศนิยมไม่รู้จบแบบซ้ำ
- จำนวนอตรรกยะ คือจำนวนจริงใดก็ตามที่ไม่ใช่จำนวนตรรกยะ ตัวอย่างเช่น $\sqrt{2}$, $\sqrt[3]{3}$

ต่อมาเราศึกษาสมบัติของดำเนินการบนจำนวนจริงทั้งสองนั้นคือการบวกและการคูณ

1.1.1 ตัวดำเนินการและสมบัติ

ในระบบจำนวนจริงนั้น มีตัวดำเนินการ (Operation) บนระบบจำนวนจริงสองตัว นั่นคือ การบวก และการคูณ ในส่วนนี้ เรากล่าวถึงสมบัติของตัวดำเนินการการบวกและการคูณซึ่งมีดังนี้

1. สมบัติปิดสำหรับการบวก (Closure property under addition)

ถ้า a และ b เป็นจำนวนจริงแล้ว $a + b$ เป็นจำนวนจริง

2. สมบัติปิดสำหรับการคูณ (Closure property under multiplication)

ถ้า a และ b เป็นจำนวนจริงแล้ว ab เป็นจำนวนจริง

3. สมบัติสลับที่สำหรับการบวก (Commutative Property under addition)

$a + b = b + a$ สำหรับทุกจำนวนจริง a และ b

4. สมบัติสลับที่สำหรับการคูณ (Commutative Property under multiplication)

$ab = ba$ สำหรับทุกจำนวนจริง a และ b

5. สมบัติเปลี่ยนกลุ่มสำหรับการบวก (Associative Property under addition)

$(a + b) + c = a + (b + c)$ สำหรับทุกจำนวนจริง a, b และ c

6. สมบัติเปลี่ยนกลุ่มสำหรับการคูณ (Associative Property under multiplication)

$(ab)c = a(bc)$ สำหรับทุกจำนวนจริง a, b และ c

7. สมบัติการมีเอกลักษณ์สำหรับการบวก (Identity Property under addition)

$a + 0 = a = 0 + a$ สำหรับทุกจำนวนจริง a

8. สมบัติการมีเอกลักษณ์สำหรับการคูณ (Identity Property under multiplication)

$a \times 1 = a = 1 \times a$ สำหรับทุกจำนวนจริง a

9. สมบัติการมีตัวผกผันสำหรับการบวก (Inverse Property under addition)

สำหรับทุกจำนวนจริง a มีจำนวนจริง $-a$ ที่ทำให้ $a + (-a) = 0 = (-a) + a$

10. สมบัติการมีตัวผกผันสำหรับการคูณ (Inverse Property under multiplication)

สำหรับทุกจำนวนจริง a ที่ไม่เท่ากับศูนย์ จะมีจำนวนจริง a^{-1} ที่ทำให้ $aa^{-1} = 1 = a^{-1}a$

11. สมบัติการแจกแจง (Distributive Property)

$a(b + c) = ab + ac$ สำหรับทุกจำนวนจริง a, b และ c

ในส่วนถัดมา เรากล่าวถึงสมบัติการเท่ากันของเครื่องหมาย = ซึ่งเป็นสมบัติที่ใช้ในการพิสูจน์เป็นอย่างมาก

กำหนดให้ a, b, c และ x เป็นจำนวนจริงใดๆ

1. สมบัติสะท้อน (Reflexive Property)

$$a = a$$

2. สมบัติสมมาตร (Symmetric Property)

$$\text{ถ้า } a = b \text{ แล้ว } b = a$$

3. สมบัติถ่ายทอด (Transitive Property)

$$\text{ถ้า } a = b \text{ และ } b = c \text{ แล้ว } a = c$$

4. สมบัติการบวกที่เท่ากัน (Addition Property)

$$\text{ถ้า } a = b \text{ แล้ว } a + c = b + c$$

5. สมบัติการคูณที่เท่ากัน (Multiplication Property)

$$\text{ถ้า } a = b \text{ แล้ว } ac = bc$$

6. สมบัติการตัดออกสำหรับการบวก (Cancellation law of Addition)

$$\text{ถ้า } a + c = b + c \text{ แล้ว } a = b$$

7. สมบัติการตัดออกสำหรับการคูณ (Cancellation law of Multiplication)

$$\text{ถ้า } ac = bc \text{ และ } c \neq 0 \text{ แล้ว } a = b$$

8. สมบัติการแทนที่ (Substitution Property)

$$\text{ถ้า } a = b \text{ แล้วเราสามารถแทนที่นิพจน์ที่มี } a \text{ ได้ด้วย } b$$

1.1.2 อสมการ

ในส่วนนี้ เรากล่าวถึงความไม่เท่ากัน โดยมีเครื่องหมายของการเปรียบเทียบ $>, <, \leq, \geq, \neq$ ก่อนอื่นเราจะเปรียบเทียบจำนวนสองจำนวนได้โดยใช้กฎไตรวิภาค

กฎไตรวิภาค (Law of Trichotomy)

กำหนดให้ a และ b เป็นจำนวนจริงใดๆ แล้ว สามข้อความต่อไปนี้จะเป็นจริงเพียงหนึ่งข้อความเท่านั้น

1. $a > b$

2. $a = b$

3. $a < b$

ถัดมา เรากล่าวถึงสมบัติของอสมการ ซึ่งเป็นอสมการที่สำคัญในการพิสูจน์อสมการที่ซับซ้อนมากขึ้นและนำไปใช้ได้อย่างมากมาย กำหนดให้ a, b, c เป็นจำนวนจริงใดๆ

• สมบัติการบวกที่เท่ากัน (Addition Property)

ถ้า $a < b$ แล้ว $a + c < b + c$

ถ้า $a \leq b$ แล้ว $a + c \leq b + c$

ถ้า $a > b$ แล้ว $a + c > b + c$

ถ้า $a \geq b$ แล้ว $a + c \geq b + c$

• สมบัติการคูณที่เท่ากัน (Multiplication Property)

สำหรับ c เป็นจำนวนจริงบวก จะได้ว่า

ถ้า $a < b$ และ $c > 0$ แล้ว $ac < bc$

ถ้า $a \leq b$ และ $c > 0$ แล้ว $ac \leq bc$

ถ้า $a > b$ และ $c > 0$ แล้ว $ac > bc$

ถ้า $a \geq b$ และ $c > 0$ แล้ว $ac \geq bc$

สำหรับ c เป็นจำนวนจริงลบ จะได้ว่า

ถ้า $a < b$ และ $c < 0$ แล้ว $ac > bc$

ถ้า $a \leq b$ และ $c < 0$ แล้ว $ac \geq bc$

ถ้า $a > b$ และ $c < 0$ แล้ว $ac < bc$

ถ้า $a \geq b$ และ $c < 0$ แล้ว $ac \leq bc$

อสมการที่สำคัญ

• ถ้า $a + c = b$ และ $c > 0$ แล้ว $a < b$

• ถ้า $a + c = b$ และ $c < 0$ แล้ว $a > b$

1.1.3 รากที่สอง

ในส่วนนี้จะกล่าวถึง รากที่สองของจำนวนจริงบวกหรือศูนย์ ซึ่งนำไปใช้ในทฤษฎีพีทาโกรัส เป็นส่วนใหญ่ เราจึงได้ศึกษาโดยให้ a เป็นจำนวนจริงบวกหรือศูนย์ เรากล่าวว่า x เป็นรากที่สอง (Square Root) ของ a ก็ต่อเมื่อ

$$x^2 = a$$

ตัวอย่างที่ 1.1. รากที่สองของ 4 เท่ากับ 2 และ -2 เพราะว่า $2^2 = 4$ และ $(-2)^2 = 4$

รากที่สองของ 0.0016 เท่ากับ 0.04 และ -0.04 เพราะว่า $0.04^2 = 0.0016$ และ $(-0.04)^2 = 0.0016$

จากการนิยามเราจะได้ว่า รากที่สองของจำนวนจริงบวกใด ๆ จะมีสองค่า เราจะให้สัญลักษณ์ดังนี้ เมื่อ a เป็นจำนวนจริงบวกใด ๆ

- $\sqrt{a}$ แทนรากที่สองของ a ที่เป็นจำนวนบวก และ
- $-\sqrt{a}$ แทนรากที่สองของ a ที่เป็นจำนวนลบ

และนิยาม $\sqrt{0} = 0$

สมบัติของรากที่สอง

กำหนดให้ a และ b เป็นจำนวนจริงบวกหรือศูนย์

1. $\sqrt{ab} = \sqrt{a}\sqrt{b}$
2. $\sqrt{\frac{a}{b}} = \frac{\sqrt{a}}{\sqrt{b}}$ เมื่อ $b \neq 0$
3. $(\sqrt{a})^2 = a$
4. $\sqrt{x^2} = |x|$ เมื่อ x เป็นจำนวนจริงใด ๆ

1.2 อัตราส่วนและสัดส่วน

ในตอนนี้จะกล่าวถึง อัตราส่วนและสัดส่วน ซึ่งนำไปใช้ในเรื่องความคล้ายเป็นส่วนใหญ่ เราจึงควรรู้บทนิยามและสมบัติทั่วไปของอัตราส่วนและสัดส่วน

กำหนดให้ a, b, c และ d เป็นจำนวนจริงบวกใด ๆ เราใช้สัญลักษณ์ $a:b$ แทน $\frac{a}{b}$ อ่านว่า อัตราส่วน เอ ต่อ บี และเราใช้สัญลักษณ์ $a:b = c:d$ แทนข้อความ $\frac{a}{b} = \frac{c}{d}$

สมบัติของสัดส่วน

กำหนดให้ a, b, c, d, x, y และ k เป็นจำนวนจริงบวกใด ๆ

1. $a:b = c:d$ ก็ต่อเมื่อ $ad = bc$
2. ถ้า $a:b = c:d$ แล้ว $b:a = d:c$
3. ถ้า $a:b = c:d$ และ $c:d = x:y$ แล้ว $a:b = x:y$
4. ถ้า $a:x = b:x$ แล้ว $a = b$
5. ถ้า $a:b = c:d$ แล้ว $a:c = b:d$
6. $a:b = ka:kb$
7. ถ้า $a:b = x:y$ แล้ว $(a+b):b = (x+y):y$
8. ถ้า $a:b = x:y$ แล้ว $(a-b):b = (x-y):y$
9. ถ้า $a:b = x:y$ แล้ว $(a+b):(a-b) = (x+y):(x-y)$

ทฤษฎีบท 1. กำหนดให้ n เป็นจำนวนนับ และ $x_1, x_2, x_3, \dots, x_n, y_1, y_2, y_3, \dots, y_n$ และ $a_1, a_2, a_3, \dots, a_n$ เป็นจำนวนจริงบวก ถ้า $x_1:y_1 = x_2:y_2 = x_3:y_3 = \dots = x_n:y_n$ แล้ว

$$\frac{x_1}{y_1} = \frac{a_1x_1 + a_2x_2 + a_3x_3 + \dots + a_nx_n}{a_1y_1 + a_2y_2 + a_3y_3 + \dots + a_ny_n}$$

1.3 เอกลักษณ์ทางพีชคณิต

เราบทวนเอกลักษณ์ที่สำคัญและนำไปใช้ในการแก้ปัญหาดังต่อไปนี้ ได้ดีขึ้น โดยพิจารณาจากเอกลักษณ์ต่อไปนี้

ผลต่างกำลังสอง

$$A^2 - B^2 = (A - B)(A + B)$$

กำลังสองสมบูรณ์

$$(A + B)^2 = A^2 + 2AB + B^2$$

$$(A - B)^2 = A^2 - 2AB + B^2$$

ผลต่างกำลังสาม

$$A^3 - B^3 = (A - B)(A^2 + AB + B^2)$$

ผลบวกกำลังสาม

$$A^3 + B^3 = (A + B)(A^2 - AB + B^2)$$

กำลังสามสมบูรณ์

$$(A + B)^3 = A^3 + 3A^2B + 3AB^2 + B^3$$

$$(A - B)^3 = A^3 - 3A^2B + 3AB^2 - B^3$$

กำลังสองสมบูรณ์สามพจน์

$$(A + B + C)^2 = A^2 + B^2 + C^2 + 2AB + 2BC + 2CA$$

กำลังสามสมบูรณ์สามพจน์

$$(A + B + C)^3 = A^3 + B^3 + C^3 + 3(AB + BC + CA)(A + B + C) - 3ABC$$

$$(A + B + C)^3 = A^3 + B^3 + C^3 + 3(A + B)(B + C)(C + A)$$

$$A^3 + B^3 + C^3 = (A + B + C)(A^2 + B^2 + C^2 - AB - BC - CA) + 3ABC$$

จากเอกลักษณ์ที่ปรากฏข้างต้นทำให้เราได้ว่า

$$1. (A + B)^2 + (A - B)^2 = 2(A^2 + B^2)$$

$$2. (A + B)^2 - (A - B)^2 = 4AB$$

$$3. A^2 + B^2 = (A + B)^2 - 2AB$$

$$4. A^3 + B^3 = (A + B)^3 - 3AB(A + B)$$

$$5. A^3 - B^3 = (A - B)^3 - 3AB(A - B)$$

$$6. A^2 + B^2 + C^2 = (A + B + C)^2 - 2(AB + BC + CA)$$

$$7. A^3 + B^3 + C^3 = (A + B + C)^3 - 3(A + B + C)(AB + BC + CA) + 3ABC$$

$$8. \text{ ถ้า } A + B + C = 0 \text{ จะได้ว่า } A^3 + B^3 + C^3 = 3ABC$$

1.4 การพิสูจน์

ในการศึกษาวิชาเรขาคณิต เรามักจะเห็นคำว่า บทนิยาม อนิยาม สัจพจน์ ทฤษฎีบท คำพวกนี้เป็นหลักสำคัญในการศึกษาวิชาคณิตศาสตร์เพื่อให้เข้าใจได้ตรงกัน

- **อนิยาม (Undefined Term)** หมายถึง สิ่งที่ไม่สามารถให้ความหมายเฉพาะเจาะจงได้ แต่เข้าใจตรงกันได้ว่าเป็นสิ่งใด
- **บทนิยาม (Definition)** หมายถึง สิ่งที่ให้ความหมายหรือคำจำกัดความที่มีความเฉพาะเจาะจง
- **สัจพจน์ (Postulate)** หมายถึง ข้อความที่เป็นยอมรับว่าเป็นจริงโดยไม่ต้องผ่านการพิสูจน์
- **ทฤษฎีบท (Theorem)** หมายถึง ข้อความที่เป็นจริงโดยผ่านการพิสูจน์

และสิ่งหนึ่งที่เราจะเจอในทางคณิตศาสตร์นั้นคือ **ข้อคาดการณ์ (Conjecture)** หมายถึง ข้อความที่อาจจะเป็นจริงแต่ยังไม่สามารถพิสูจน์ได้

ในการเริ่มต้นของการพิสูจน์ เราควรทำความเข้าใจของบทนิยาม เพื่อใช้ในการอ้างเหตุผลในบทพิสูจน์ได้ดีขึ้น โดยเราจะยกตัวอย่างการพิสูจน์โดยผ่านบทนิยามดังนี้

บทนิยาม 1. ให้ a เป็นจำนวนเต็มใด ๆ เรากล่าวว่า a เป็น **จำนวนคู่ (Even Number)** เมื่อเราสามารถหาจำนวนเต็ม k ที่ทำให้ $a = 2k$

บทนิยาม 2. ให้ a เป็นจำนวนเต็มใด ๆ เรากล่าวว่า a เป็น **จำนวนคี่ (Odd Number)** เมื่อเราสามารถหาจำนวนเต็ม k ที่ทำให้ $a = 2k + 1$

บทนิยาม 3. ให้ a และ n เป็นจำนวนเต็มใด ๆ เรากล่าวว่า a หารด้วย n ลงตัว เมื่อเราสามารถหาจำนวนเต็ม k ที่ทำให้ $a = nk$

1.4.1 การพิสูจน์โดยตรง

การพิสูจน์โดยตรง (Direct Proof) คือการพิสูจน์ข้อความ "ถ้า p แล้ว q " โดยที่ให้อรรถาธิบายข้อความ p เป็นจริง แล้วใช้บทนิยาม อนุกรม ทฤษฎี สัจพจน์ หรือข้อเท็จจริงในการสรุปว่าข้อความ q เป็นจริง

ตัวอย่างที่ 1.2. กำหนดให้ a เป็นจำนวนเต็มใด ๆ จงพิสูจน์ว่า ถ้า a เป็นจำนวนคู่ แล้ว $a-1$ เป็นจำนวนคี่

พิสูจน์ กำหนดให้ a เป็นจำนวนคู่

จากบทนิยาม 1 เราจะได้ว่าจะมีจำนวนเต็ม k ที่ทำให้ $a = 2k$

เนื่องจาก k เป็นจำนวนเต็ม ทำให้ได้ว่า $k-1$ เป็นจำนวนเต็มเช่นกัน และจาก

$$a-1 = 2k-1 = 2k-2+1 = 2(k-1)+1$$

โดยบทนิยาม 2 จะได้ว่า $a-1$ เป็นจำนวนคี่

□

1.4.2 การพิสูจน์ทางอ้อม

การพิสูจน์ทางอ้อมหรือการพิสูจน์แย้งสลับที่ (Contrapositive Proof) คือการพิสูจน์ข้อความ "ถ้า p แล้ว q " โดยใช้การสมมูลทางตรรกศาสตร์ $p \Rightarrow q \equiv \sim q \Rightarrow \sim p$ นั่นคือการพิสูจน์ว่า ถ้าข้อความตรงข้ามของข้อความ q เป็นจริง แล้วใช้บทนิยาม ทฤษฎี สัจพจน์ และข้อเท็จจริงในการสรุปว่าข้อความตรงข้ามของข้อความ p เป็นจริง

ตัวอย่างที่ 1.3. กำหนดให้ a เป็นจำนวนเต็มใด ๆ จงพิสูจน์ว่า ถ้า a^2 เป็นจำนวนคี่ แล้ว a เป็นจำนวนคี่

พิสูจน์ เราจะพิสูจน์ข้อความที่สมมูลกันคือ

ถ้า a เป็นจำนวนคู่ แล้ว a^2 เป็นจำนวนคู่

กำหนดให้ a เป็นจำนวนคู่

จากบทนิยาม 1 เราจะได้ว่าจะมีจำนวนเต็ม k ที่ทำให้ $a = 2k$

เนื่องจาก k เป็นจำนวนเต็ม ทำให้ได้ว่า $2k^2$ เป็นจำนวนเต็มเช่นกัน และจาก

$$a^2 = (2k)^2 = 4k^2 = 2(2k^2)$$

โดยบทนิยาม 1 จะได้ว่า a^2 เป็นจำนวนคู่

ดังนั้น ข้อความ ถ้า a เป็นจำนวนคู่ แล้ว a^2 เป็นจำนวนคู่ เป็นจริง

ทำให้ ข้อความ ถ้า a^2 เป็นจำนวนคี่ แล้ว a เป็นจำนวนคี่ เป็นจริงด้วยเช่นกัน

□

1.4.3 การพิสูจน์โดยข้อขัดแย้ง

การพิสูจน์โดยข้อขัดแย้ง (Contradiction Proof) คือการพิสูจน์ข้อความ "ถ้า p แล้ว q " โดยให้ข้อความ p เป็นจริง และข้อความ q ไม่เป็นจริงแล้วใช้บทนิยาม ทฤษฎี สัจพจน์ ให้เกิดข้อขัดแย้ง

ตัวอย่างที่ 1.4. กำหนดให้ a เป็นจำนวนเต็มใด ๆ จงพิสูจน์ว่า ถ้า a^2 เป็นจำนวนคู่ แล้ว a เป็นจำนวนคู่

พิสูจน์ กำหนดให้ a^2 เป็นจำนวนคู่

สมมติว่า a ไม่เป็นจำนวนคู่ จะได้ว่า a เป็นจำนวนคี่ จากบทนิยาม 2 เราจะได้ว่าจะมีจำนวนเต็ม k ที่ทำให้ $a = 2k + 1$

เนื่องจาก k เป็นจำนวนเต็ม ทำให้ได้ว่า $2k^2 + 2k$ เป็นจำนวนเต็มเช่นกัน และจาก

$$a^2 = (2k + 1)^2 = 4k^2 + 4k + 1 = 2(2k^2 + 2k) + 1$$

โดยบทนิยาม 2 จะได้ว่า a^2 เป็นจำนวนคี่ เกิดข้อขัดแย้งกับข้อความ a^2 เป็นจำนวนคู่

ทำให้ข้อสมมติที่ไว้เป็นเท็จ เราจะได้ว่า a เป็นจำนวนคู่ □

1.4.4 การพิสูจน์โดยการแจกกรณี

การพิสูจน์โดยการแจกกรณี (Proof by Cases) คือการพิสูจน์ข้อความ "ถ้า p หรือ q แล้ว r " โดยใช้การสมมูลทางตรรกศาสตร์ $(p \vee q) \Rightarrow r \equiv (p \Rightarrow r) \wedge (q \Rightarrow r)$ นั่นคือการพิสูจน์ข้อความ "ถ้า p แล้ว r " เป็นจริงและพิสูจน์ข้อความ "ถ้า q แล้ว r " เป็นจริง

ตัวอย่างที่ 1.5. กำหนดให้ a เป็นจำนวนเต็มใด ๆ จงพิสูจน์ว่า $a(a + 1)$ เป็นจำนวนคู่

พิสูจน์ กำหนดให้ a เป็นจำนวนเต็ม เราจะได้ว่า a เป็นจำนวนคู่ หรือ a เป็นจำนวนคี่

กรณี 1 สมมติว่า a เป็นจำนวนคู่

จากบทนิยาม 1 เราจะได้ว่าจะมีจำนวนเต็ม k ที่ทำให้ $a = 2k$

เนื่องจาก k เป็นจำนวนเต็ม ทำให้ได้ว่า $2k^2 + k$ เป็นจำนวนเต็มเช่นกัน และจาก

$$a(a + 1) = 2k(2k + 1) = 2(2k^2 + k)$$

โดยบทนิยาม 1 จะได้ว่า $a(a + 1)$ เป็นจำนวนคู่

กรณี 2 สมมติว่า a เป็นจำนวนคี่

จากบทนิยาม 2 เราจะได้ว่าจะมีจำนวนเต็ม k ที่ทำให้ $a = 2k + 1$